

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Lasten oikeuksien ja laadukkaan sosiaalihuollon ja lastensuojelun toteutumisen näkökulmasta on perusteltua, että sosiaalityöntekijän vastuulla olevaa asiakasmäärää pyritään rajaamaan.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli lastensuojelussa on keskeinen lapsen edun ja oikeuksien varmistamisessa. Lakiesitys pyrkii antamaan sosiaalityöntekijälle mahdollisuuden vastata paremmin lastensuojelun vaativiin työtehtäviin. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla tosiasiallisesti riittävästi aikaa mm. lapsen henkilökohtaiseen tapaamiseen, kuulemiseen ja muuhun yhteydenpitoon, lapsen tilanteen arviointiin, verkostotyöhön ja päätöksentekoon. Olennaista on myös vastuusosiaalityöntekijän mahdollisuus olla yhteydessä sijaishuollossa olevien lasten kanssa ja valvoa heidän oikeuksiensa toteutumista laitoksissa ja perhehoidossa. Siten rajattu asiakasmäärä parantaa edellytyksiä asiakasturvalliseen, laadukkaaseen ja vaikuttavaan lastensuojeluun.

Hallituksen esityksessä yhdellä lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä voisi olla vastuullaan enintään 35 lasta vuonna 2022 ja enintään 30 lasta vuodesta 2023 alkaen. Ehdotettua mitoitusta voi pitää oikeansuuntaisena, mutta edelleen aika korkeana huomioiden alan asiantuntijoiden suosituksena oleva 25 lasta yhtä sosiaalityöntekijää kohti (esim. Kananoja & Ruuskanen 2019; Aaltio & Isokuorti 2019; Heino ym. 2016).

Sosnet pitää ongelmallisena sitä, jos sääntely johtaa asiakasmäärän mekaaniseen tulkintaan. Lain soveltamisessa on välttämätöntä ottaa huomioon, että asiakkuudet ovat niiden vaatiman työmäärän suhteen erilaisia. Asiakasmääriä koskeva rajoitus ei saa käytännössä johtaa myöskään siihen, että asiakkaita siirretään muihin palveluihin tilanteessa, jossa tarve lastensuojelun tukitoimille olisi selvä. Asiakasmäärän rajaaminen ei saa johtaa siihen, että lastensuojelun asiakkuus aloitetaan vasta siinä vaiheessa, kun sijaishuollon tarve alkaa olla ilmeinen.

Hallituksen esityksen mukaan työntekijäkohtaisen asiakasmäärän rajaaminen 35 lapseen edellyttäisi 80 uutta sosiaalityöntekijää ja asiakasmäärän rajaaminen vuoden 2023 alusta lähtien 30 lapseen, lisäksi sosiaalityöntekijöiden tarvetta kaikkiaan 359 työntekijän verran. Lakiesityksen mukaan sosiaalityöntekijöiden koulutuspaikkoja on lisätty viime vuosina eikä tarvetta niiden lisäykselle todennäköisesti olisi. Tältä osin Sosnet suhtautuu lakiesitykseen varauksellisesti. On selvää, että sosiaalityön ja lastensuojelun työn rekrytointiongelmien tulevat ratkeamaan pelkästään koulutusmäärillä. On välttämätöntä kehittää lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työoloja kunnissa ja lisätä työn pito- ja vetovoimaa, jonka osalta mm. osaamisen kehittämisen tukirakenteet, työssä jaksamisen tukeminen ja urapolkumallit ovat keskeisiä. Asiakasmitoitus voi tässä suhteessa kuitenkin olla tärkeä tekijä, sillä kohtuullinen työmäärä voi olennaisesti vaikuttaa myös työntekijöiden työhyvinvointiin ja siten työssä pysymiseen, joka puolestaan tuottaa jatkuvuutta asiakkaan näkökulmasta. Tämä voi keskeisesti parantaa edellytyksiä luottamuksellisiin asiakassuhteisiin ja siten myös vaikuttavaan työskentelyyn.

Sosiaalityöntekijöiden koulutusmäärät ovat sekä pitkällä että lyhyellä aikavälillä kasvaneet tuntuvasti. Koulutuspaikkoja on lisätty kaikissa kuudessa yliopistossa sekä yliopiston oman perusrahoituksen että erillisrahoituksen turvin. Vuonna 2020 sosiaalityön pääaineesta maisteriksi valmistui ennätysellinen määrä uusia sosiaalityöntekijöitä: yhteensä 416 uutta työntekijää. Tähän suhteutettuna 80 uutta sosiaalityöntekijän vakanssia vuonna 2022 sekä sen jälkeen 359 uutta sosiaalityöntekijää on kuitenkin varsin mittava määrä. Se tarkoittaisi, että mikäli valmistuneiden taso pysyy vuoden 2020 tasolla, tulisi joka viidennen vuonna 2022 valmistuvan sosiaalityöntekijän rekrytoitua näihin uusiin lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäviin. Tätä ei voida pitää realistisena, vaan voidaan olettaa, että lakiesityksen tavoitteiden toteutuminen edellyttää myös sosiaalityön koulutuspaikkojen lisäämistä ja opetuksen pitkäjänteistä resurssointia.

Yliopistot pitävät varsin ongelmallisena, että asiakasmäärän rajaamista koskeva ehdotus ei ole vahvasti tutkimustietoon perustuva. Lastensuojelua ja laajemmin sosiaalihuoltoa vaivaa tutkimustiedon ohuus ja myös pirstaleisuus ja alalta puuttuukin tietoa monista peruskysymyksistä, kuten esimerkiksi asiakasmääristä ja siitä missä sosiaalityöntekijät työskentelevät valmistumisensa jälkeen. Luotettavaa tietoa esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden koulutustarpeesta ei ole käytettävissä. Tämä asia tulisi pikaisesti korjata vahvistamalla alan tietoperustaa. Sosnet ehdottaa, että asiakasmitoitusta ja sen vaikutuksia seurataan tutkimusperustaisesti tulevina vuosina.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailta (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

-

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

-

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

-

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

-

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaa vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

-

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

-

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

-

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

-

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

-

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

-

Lähteinen Sanna
Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto